

Ona yurting - oltin beshiging

TONG

yulduzi

O'zbekiston bolalari
va o'smirlarining gazetasi

Muassislari:

O'ZBEKISTON MATBUOT VA AXBOROT AGENTLIGI,
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGI,
«KAMOLOT» YOSHLAR IJTIMOIY HARAKATI

No 3 (66440)

2004 yil 19 yanvar
dushanba

Gazeta 1929 yil
1 avgustdan chiga
boshtagani

TINCH FAROVON

GAP KOP

Men yosh bo'lganim uchun hayotning past-balandini hali tushunib yetganimcha yo'q. Lekin bir narsaga juda yaxshi tushunaman. Menda bu tushuncha yurtboshimizning oynai jahon orqali aytgan so'zlarini eshitganimdan so'ng paydo bo'ldi.

Yurtboshimiz o'z xalqining tinch-faroven yashashini, rizqi butun bo'lishini xohlaydilar. Yurtiga, xalqiga sodiqlikni ko'rib, shunday jonkuyar yurtboshimiz borligidan faxrlanaman va ular orzu qilgan komil inson bo'lib, vatanim ravnaqi yo'lida halol xizmat qilishni istayman. Hozircha mana shu istagimni amalga oshirish uchun ustozlarim o'gitlarini puxta o'rganishga ahd qildim.

Marzuna SOLIYEVA,

Farg'ona viloyati, Beshariq tumanidagi
33-maktabning 6-sinf o'quvchisi.

QORDAN DARAK BORMI?..

Mana, o'lkamizga qish fasli kirib kelganiga ham ancha bo'ldi. Qish o'zining sovuq kunlari bilan birga o'z tarovati va fayzini ham olib keldi. Ayniqsa, osmondan oppoq qor yoqqan chog'lari quvonchim ichimga sig'may ketadi. O'ynoqi qor barcha bolalarni o'ziga jalb qilib, ko'chaga chorlaydi. Bolalar issiq kiyimlarini kiyib, ko'chada qorbo'ron o'ynay boshlashadi.

2003 yilning so'nggi kuni rosa qor yog'ishini kutdim. Lekin qordan darak bo'lmadi. Xullas, Yangi yilni qorsiz kutib oldik. Qorni bolalar juda yaxshi ko'rishadi-da. Shuning uchun 2004 yilda ko'p qor yog'ishini tiladik. Bilmadim, 2004 yil «Maymun» yili bo'lgani uchun qor yog'magandir. Nega deysizmi? Chunki maymun issiq mamlakatlarda yashagani uchun sovuqni, qorni yomon ko'rsa kerak-da. Yana kim biladi, deysiz?

Ziyodaxon MADALIYEVA,
Ohangaron tumanidagi
33-o'rta maktabning
7-sinf o'quvchisi.

Yangi yil oqshomida O'zbekiston televideniyesi orqali sevimli sportchimiz Iroda To'laganova: «2003 yil men va ayrim do'stlarimga unchalik omad keltirmadi», - dedi xomushlik bilan.

Biz Iroda opamizni yaxshi ko'ramiz. Ularning chidam va bardoshlariga, tajriba va mahoratlariga tan beramiz. Niyatimiz - yangi 2004 yil Iroda TO'LAGANOVAga OMAD, SOG'LIQ va BAXT olib kelsin.

«Tong yulduzi» o'quvchilari.

HAMMASI YAXSHI EDI,

Biz Yangi yilni qarindoshlarimiz bilan to'planib kutishga AMMO... odatlanganmiz. Bir yil ammannikida, bir yil biznikida, bir yil xolamnikida. Xullas, navbat bilan kimnikidadir kutamiz. Bu Yangi yilni men uzoq kutdim. Chunki bu galgi Yangi yil Toshkentda yashaydigan xolamnikida o'tishi kerak edi. Men, dadam va ayajonim Farg'onadan Toshkentga mashinada mazza qilib yetib keldik. Xolajonimning bolalari bilan Mustaqillik maydonidagi archani tomosha qilishga bordik. Rosa zo'r ekan, uning Hammasi yaxshi o'tayotgan edi,

Bayram dasturxonni uchun qazi olish uchun bozorga tushib soatlar o'tar chamasi ular kelishdi. Keyin bilsak, ular pochchamning qimmatbaho o'g'irlabdi. Ular bozorga yodidan ko'tarilgan ekan. Birpasda xolam va pochchamdag'i yomon kayfiyat barchamizga yuqdi. Shunday bo'lsa-da, Yangi yilni kutdik, ammo nimadandir ko'nglimiz to'lmadi.

Bobojonim hamisha menga: «O'g'irlilik eng yomon illat. O'g'rining ikki dunyosi ham kuygan bo'ladi», - deydilar.

Nahotki pochchamning mashinasiga o'g'irlilikka tushgan kimsaga bobosi shu gaplarni aytmagan bo'lsa?!

Kimningdir narsasini o'g'irlash bu uyat-ku, qolaversa, hamma bir-biriga ezgulik, omad tilaydigan bayram arafasida kimningdir ko'nglini xira qilish insofdanmi?

Qanday qilib u kimsaning qo'li o'g'irlilikka bordiykin-a?

Zilola UMAROVA, Farg'ona viloyati,
Uchko'rik tumanidagi 9-o'rta maktabning 6-sinf o'quvchisi.

ARCHAJONGA TO'ZIM BERL

O'rmondan kelgan ko'y, Yasanibsak kun bo'y. Shoxlaringda o'yinchaoq, Ming chiroqli ko'zmunchoq. Izzatingni qildik biz, Mezbonlikni bildik biz. Gurkirading barq urib, Xush bo'yingni ufurib. Bayram bayramdek o'tdi, Bizga hayrondek o'tdi. Goh keng, goho tor bag'ir, Bizlar odammiz axir. Keyin ketding xayr deb, Bishardonham ayrilib, Yangi yilga sa'shatib. Archajonga joy am po. Archa, arda, archa. Shoxlaringda ming marjan. Senga kelgan boltaga Boshim qo'yib beray jon...

UMIDA

-Obidjon, bolalarning qishki ta'til kunlarida bu yilgi archa tomoshalari qanday bo'lyapti?- deya ularni suhbatga chorladik.

-Menimcha yomon emas.

-Bu yil qaysi ertakni sahnalashtiriyapsizlar?

-Sizdan xuddi shu savolni kutgan edim,- dedi qiziqchimiz sal asabiyashib, - bilasizmi, har yili o'zbek xalq ertaklaridan foydalanish uchun yaxshi ertak izlaymiz. Ammo bolalar o'qib, ezilib ketgan ertaklarga duch kelaveramiz. Bor yo'g'i «Zumrad va Qimmat»dan nariga o'tolmaymiz. Xafa bo'lib ketdim. Nahotki, olis tarixga ega bo'lgan o'zbek xalqining ertak bisoti shunchalar g'arib bo'lsa? Menimcha, bizning xalq og'zaki ijodi bilan shug'ullanadigan olimlarimiz bu sohaga sal loqaydroq qarashyapti. Chunki dunyo bolalari sevib o'qiydigan «ZOLUSHKA», «IVANUSHKA», «QOR MALIKASI», «SHOLG'OM» singari rus xalq ertaklari yoxud aka-uka Grimm larning bir qator ertaklarijudagi juda ko'p ko'rinishlar sharq ertakchiligidan olinganligi hech kimga sir emas. Nahotki, o'zimizga

q o l g a n d a , Muhokama uchun intizor Muhibbata uchun intizor ketadi g an ertaklarini tinglab, hech u y q u m i z kelmasdi. Yana ertak ayti berishlarini so'rab, ularni holi-joniga qo'ymasdik. Ertak aytaverib, tinkasi qurigan buvumiz bizni

Nihoyat, biz izlana-izlana bolalarni hayjon va hayratlarga boshlovchi ajoyib bir ertakni sahnalashtirishga erishdik. Bahosini esa bolalarning ko'zlaridagi quvonchdan bilib olyapmiz.

Nazarimda, Obid Asomov bilan bo'lgan qisqacha suhbatimiz biz kattalarning ko'nglimizda

Yangi yil archasining tomoshalarini bolajonlarimiz intizorlik bilan kutishadi. Bu yilgi archa tomoshalari qay tarzda kechayotganligini bilish maqsadida O'zbek Davlat milliy teatr binosiga bordik. Biz bu yerda O'zbekiston Xalq artisti, «OBID-A» teatrining rahbari, elning sevimli qiziqchisi Obid ASOMOV bilan uchrashdik.

sevib tinglagan «O'gay ona», «Yoriltosh» (birinchi varianti), «Sehrli uzuk», «Guli qah-qah» kabi ertaklarni ham bugunning bolasi sevib o'qishi uchun ular nega sahnalashtirilmayapti? Yoki buvumizning shirin yolg'onidek, ertaklar «ertakka» ketganmikan?!

Ma'mura MADRAHIMOVA.

anchadan buyon kechib kelayotgan, muhokamatalab mavzuni qaytadan uyg'otib yuborgan edi.

Chindan ham bolalar tomoshasi afishalariga ko'zimiz tushar ekan, unda birorta o'zbek ertagining nomini uchratmaymiz. Oynaiy - jahonni esa boshqa xalq ertaklari allaqachon egallab ulgurgan. Jumladan: «Qunduz bobo», «Sohibjamol va mahluq», «Sindrella-2», «Qirol Sher» va boshqa ko'plab ertaklar farzandlarimizning sevimli multfilmiga aylangan.

Bir paytlar bolaligimizda buvijonlarimizning biri- biriga ulanib

shiringina qilib aldashardi: «Bolam, qolgan ertaklar ertak chaqirishga ketishibdi, hozir uxlasang, ertaga bundan ham zo'rini aytib beraman». O'z ona xalqining ertaklarini tinglab o'sgan bola, o'z millatiga xos urfatlarni taniydigan, eng asosiysi, mehribon inson bo'lib voyaga yetadi.

Men bir narsaga hayronman, bolalar adabiyotini tijoratga aylantirish shartmikan? Kitob do'konlarida bir-biriga o'xshab ketadigan bolalar uchun yozilgan kitoblarni ko'p uchratamiz. Lekin o'zbek xalq ertaklari to'plamiga kirgan mazmundor ertaklar nega kamayib boryapti? Biz bolaligimizda

Aziz bolajonlar! Elimizga kirib kelgan 2004 yilni yurtboshimiz «Mehr va muruvvat yili» deb e'lon qildilar. Shunday ezgu va xayrli ishdan kelib chiqib, biz sizlarning maktublarining asosida «Mehr tomchilari» nomli rukn tashkil etdik.

Sizlar ham shuni inobatga olgan holda, ushbu sahifamizga maktublar yo'llaysiz, degan umiddamiz. Eng yaxshi maktub egasi uchun esa sovrinimiz bor.

BIR CHELAK DUO

Mehr tomchilari

Biz Qiziltepa shahrida yashaymiz. Ichimlik suvi tanqisligi sababli ancha olisroq joydan singillarim bilan har kuni uyga suv tashiyimiz. Bir kuni matabimga shoshilib tursam, onajonim: «Qizim, uyda suv qolmabdi, yugurib borib, suv olib kel», dedilar. Ularning gaplarini ikki qilmay, suvgaga chopdim. Shu payt yo'lda bir kampir inqillab chelakda suv ko'tarib kelayotganini ko'rdimu, darhol qo'lidiagi suv to'la chelakni ko'tarish g a yordamlashdim va uyiga eltilb qo'ydim. Kampir meni yo'lbo'yil alqab, duo qilib bordi. Keyin esa o'z chelagimni suvgaga to'ldirib, uyimiz tomon shoshdim. Uyga kelsam, Buxoro shahrida

yashaydigan bibijonim kelgan ekanlar. Ularni ko'rib, xursand bo'lib ketdim. Biroz diyordorlashgach, maktabimga otlandim. Shu kuni negadir ko'nglim shod yurdi. Yaxshi baholar ham oldim.

Darsdan so'ng, uyga qaytganimda eshigimiz oldida bibijonim men ertalab uchratgan kampir bilan suhbatlashib o'tirishardi. Bibijonim meni ko'rib, yelkamni mehr bilan siladilar va:

«Qizim, sen ertalab juda savobli ish qilibsan, hammasini eshitdim, qaragin-a, odamlar duo olish uchun yillab yuguradi, sen esa birdaniga bir chelak duo

olibsan, barakalla, umringdan baraka top», dedilar.

Ana shu payt beixtiyor ko'zlarimda mehr tomchilari paydo bo'ldi. Sevinch va g'urur yoshlarimni artar ekanman, o'zimda yo'q xursand edim. Demak, kimgargadir yaxshilik qilsang, doimo kayfiyatning a'lo bo'lib, ko'ngling tog' kabi o'sib boran ekan.

Suhaylo Rahmatova,
Navoiy viloyati,
Qiziltepa tumani,
Sadreddin Ayniy nomli
maktabning
4-sinf o'quvchisi.

ALISHER BOBOM

Alisher bobomlar dunyoga keldi,
Sabolar shodlanib yugurib-yeldi.
Lutfiydek alloma ustozni bo'lib,
Ko'ngli quvonchlarga limmo-lim to'lib,
G'azallar bitdilar takror va takror,
Tilimiz ardog'i, vatan mehri bor.
«Xamsa»dek bebah oasar yaratgan,
Ilm bo'stoniga nurlar taratgan.
Bobojon ruhingiz qalblarda yashar,
Asrlar o'tsa-da, yod etar bashar.

Oybek BOLIQULOV,
Samargand viloyati, Oqdaryo tumanidagi
24-maktab o'quvchisi.

«Tong yulduzi» tahririyati xodimlarining guvohnomalari o'zgartirilganligi bois, 2004 yil 1 yanvargacha berilgan barcha guvohnomalar bekor qilinadi.

Diqqat! Diqqat! Diqqat!

Iqtisoddan
saboqlar
ko'rik - tanlovi
boshlandi!

Aziz yosh iqtisodchilar!

Yil boshida katta yo'lga otlanayotgan iqtidorli o'quvchilar!

Sizlar bilan qadrdon iqtisodchi olimlaringiz yana sinov maydonida uchrashmoqda. Bu maydon chinakam bilimlilar, haqiqiy zamondosh bolalar bellashadigan ko'zgu. Unda «suiflyor», «gap tashuvchi», qulogqa shivirlab turuvchi, bir ball baho qo'shib yoki ayirib turuvehilar yo'q. Chunki iqtisod - bor haqiqat. Uni aldag'anlar o'zi aldanadi. Shunday ekan, yana yangi bellashuvlar boshlanmoqda. G'oliblarni esa televizoru velosiped kabi qimmatbaho sovg'alar kutmoqda. Tadbirkor olim, aziz ustoz Ergashvoy Sarigov iqtisoddan saboqlar tanlovi bilimdonlari, ilk qaldirg'ochlari bugungi Oliy o'quv yurtlarining talabalari ekanligidan faxrlanadi. Ustozning sizlar bilan bundan yetti yil avval boshlagan sinov-tadqiqoqlari maktab o'quvchilari uchun darsliklarga aylangani ham aniq dalil. Demak, zamon shuni taqozo etmoqda. Davr talabi shu: avval iqtisod, keyin siyosat!

Bugun darsimizning ilk sabog'ini boshlarkaniz, sizlarga omad tilaymiz. Sovg'a va bellashuvlarda g'oliblikni qo'lga kiritmoqchi bo'lganlar bilimlarini charxlab, boshqotirmalarni yechishga chog'laning.

Shartimiz savol-javoblari albatta «Tong yulduzi» varaqlariga yozib yuborilishi shart. Buning uchun obuna bo'lmaganlar o'z gazetasiga obuna bo'lishlari kerak. Gazetxonlar esa ertangi kitobxonlarga aylanadi. Kitobxonlar esa, ma'naviyalli kelajagimizdir. Ishonchimizni oqlaysiz, degan umiddamiz.

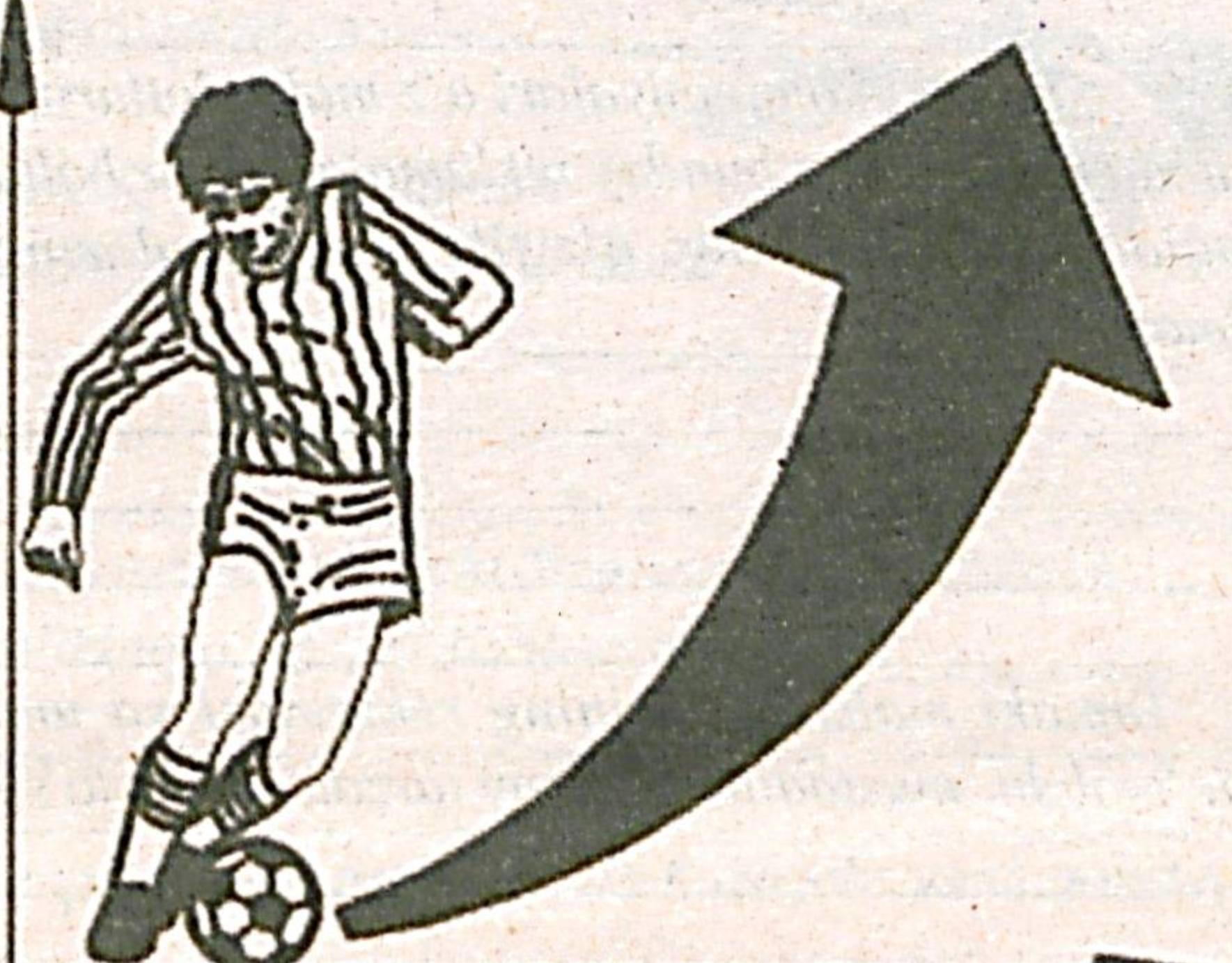
Tanlov tashkilotchilarini.

2002 yilgi Jahon Chempionating televideniye va boshqa ommaviy axborot vositalari orqali juda keng ravishda yoritib borilishi futbol o'yining yanada ommaviylashuviga sabab bo'ldi. Futbolga umuman aloqasi yo'q insonlar ham sportning bu turiga qiziqa boshladilar. Natijada futbol to'plari narxining qanday bo'lishidan qat'iy nazar ularga bo'lgan talab ortaverdi.

Agar siz futbol to'plari ishlab chiqaruvchi kompaniya rahbari bo'lsangiz, bu o'zgarishlar kompaniyangiz faoliyatiga qanday ta'sir qiladi?

Siz bunday sharoitda qanday yo'l tutgan bo'lar edingiz?

Bunday vaziyatda futbol to'pi narxi qanday o'zgarishi mumkin? Buning oqibatida nimalar sodir bo'lishi mumkinligini o'ylab ko'ring.

Neft zahiralari

* Dunyo bo'ylab neft zahiralarning kamayishi narxlarning keskin ravishda o'sishiga sabab bo'limoqda. AQSh kabi mamlakatlar narxlarni pasaytirish maqsadida Yaqin Sharq neft qazuvchi mamlakatlaridan ko'proq qazishni talab qilmoqdalar.

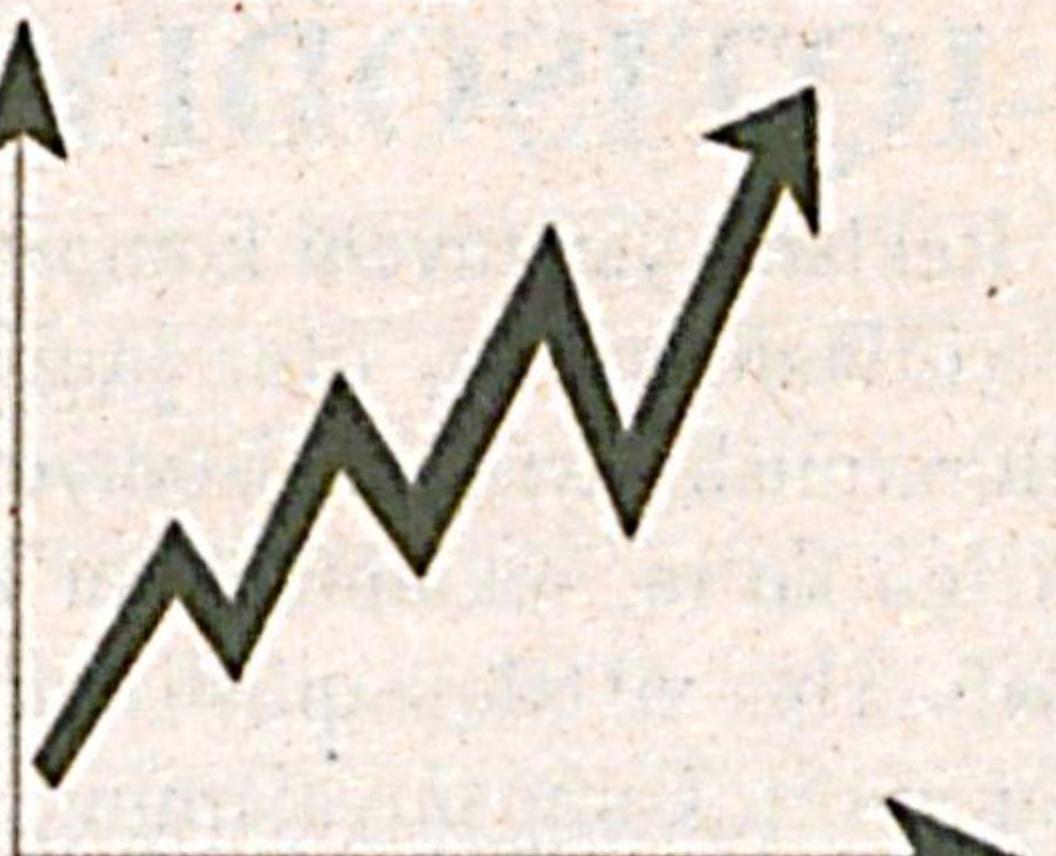
* Yaqin yigirma yil ichida Fransiyaga tashrif buyuruvchi sayyoohlari soni 50 mln.dan oshib ketishi mutaxassislar tomonidan bashorat qilinmoqda. Shuningdek, aynan shu mutaxassislarning ta'kidlashicha, Sharqiy Yevropa mamlakatlariga keluvchi sayyoohlari soni bundanda tezroq o'sishi kutilmoqda.

* 2001-2002 yillar ichida O'zbekistonda hukumat tasarrufidagi taxminan 800 ga yaqin korxona xususiylashtirildi. Ulardan qariyb 650 korxona to'laligicha xususiy mulkka aylantirildi.

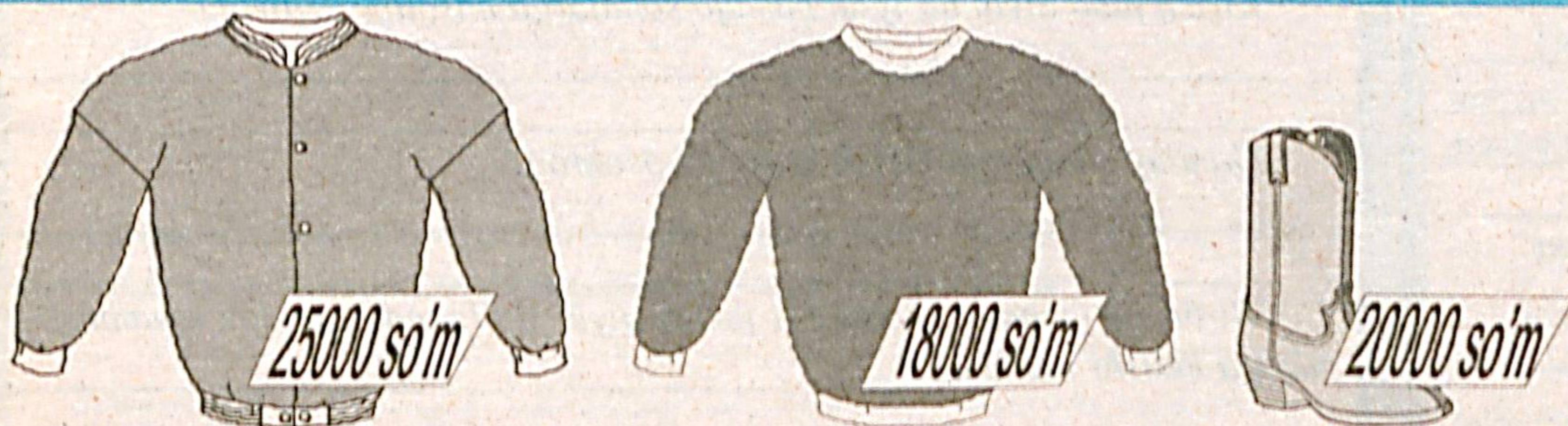
* AQShning «Chase Manhattan» deb nomlangan moliyaviy tashkiloti o'tgan yil mobaynida o'zining ikki bosh direktoriga 20 mln. AQSh dollaridan ortiqroq maosh va mukofotlar to'laganligini ma'lum qildi.

Yuqorida ma'lumotlarga tayangan holda, bozor iqtisodiyotida resurslar qay tarzda taqsimlanishini tushuntirishga harakat qiling.

Neft narxi

Yuqorida ma'lumotlardan misollar keltirgan holda, bozor iqtisodiyoti qanday ijobiy jihatlarga ega ekanligini aytинг.

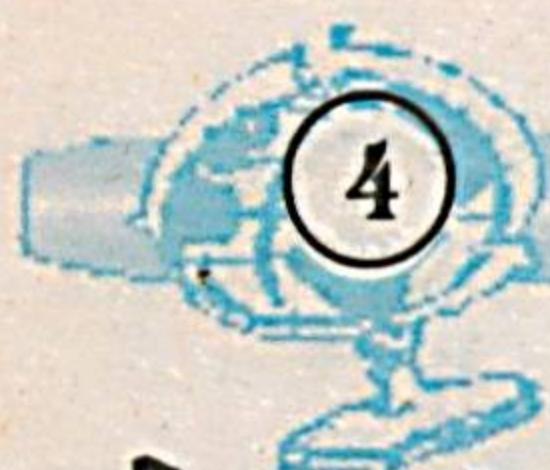

Nima uchun Erkin shunday qaror qabul qildi?

Erkin tanloving muqobil qiymati nima? Nima uchun?

Agarda u jemper sotib olganida, tanloving muqobil qiymati nima bo'lar edi?

Erkin bozorga bordi. U kurtka, etik va jemper sotib olmoqchi. Uning 25000 so'm puli bor. U bozorni aylanib, narxnavoni o'rganib chiqdi. Unga yoqqan va «sotib olsam bo'ladi», degan kurtka 25000 so'm, etik 20000 so'm va jemper 18000 so'm atrofida sotilmoqda. U o'z imkoniyatlarini hisobga olgan holda, 19500 so'mga etik sotib oldi.

Iqtisoddan saboqlar ko'rik - tanlovi

AGAR PUL SARFLASH IMKONIYATI ORTSA...

- Salom Ilhom, bu men - Anvar, qalaysan? Bilasamni, men ish topdim! Bir kitob do'konining oynasidagi e'longa ko'zim tushib qoldi. E'londa yozilishicha, do'kon xo'jayiniga mayda chuyda ishlar uchun yordamchi kerak ekan. Ish vaqt shanba va ayrim yakshanba kunlari tushdan keyin. To'g'ri, maoshi unchalik ko'p emas, ammo har qalay yo'g'idan ko'ra...

· Anvarning ishi uning kino chiptalariga bo'lgan talabiga qanday ta'sir qiladi? Javobingizni chizma orqali izohlab bering.

· Talabning bunday o'zgarishiga yana nimalar sabab bo'ladi?

· Anvar daromadining oshishi nimalarga o'z ta'sirini o'tkazmaydi?

REKLAMA VA IQTISODIYOT

Reklama yaratuvchi kompaniyalarning ta'kidlashlaricha, ular jamiyatga naf keltirarmish. Ayrim iqtisodiyotchilarining fikriga ko'ra, reklamachilar keltiruvchi «naf»ni har xil talqin qilish mumkin. Zero, ular ayrim kompaniyalarning mahsulotlariga bo'lgan talabni orttirishga juda katta yordam berishlari shubhasiz, albatta. Ammo buning butun jamiyat uchun nafi bor ekanligiga kim kafolat bera oladi? Kim biron mahsulotni xarid qilayotganda o'z tanlovini televizor orqali juda ajoyib tarzda ishlangan reklamaga asoslanib amalga oshirgan iste'molchi aynan o'zi uchun eng zarur va loyiq mahsulotni sotib olganligiga kafolat bera oladi? Axir, uning aynan o'sha mahsulotni xarid qilishida reklamaning ham ta'siri katta-ku!

Shuningdek, iqtisodiyotda «natijasi yo'q o'yin» degan ibora (tushuncha) ham mavjud. Agar bozordagi bir o'yinchisi, ya'ni bir yirik kompaniya turli vositalar (va asosan reklama) orqali o'z mahsulotlarining sotuv hajmini oshirishga erishsa, buning oqibatida mahsulotlarning aynan shu xilini ishlab chiqaruvchi boshqa bir kompaniya (bozordagi boshqa bir o'yinchisi) o'z xaridorlaridan ayrilishi mumkin. Bu holda reklama bir kompaniya uchun foydali bo'lsa, boshqa bir kompaniyaga zarar yetkazishi muqarrar ekanligi ko'rinish turibdi.

· Reklamaning iqtisodiyot uchun nifa bor deb o'ylaysiz? O'z fikringizni asoslashga harakat qiling.

· Reklamaning iste'molchiga qanday nafi va qanday ziyoni borligini taqqoslab ko'ring. Qaysi biri ko'p: nafimi yoki ziyoni?

· «Natijasi yo'q o'yin» iborasining ishlatalishiga nima sabab bo'lgan deb o'ylaysiz? Natija kim uchun bor va kim uchun yo'q? Kim uchun ijobjiy va kim uchun salbiy?

SIGARET

AQShda chekishning inson sog'lig'iqa qay darajada zararli ekanligini aniqlash borasida olib borilgan tadqiqotlar natijasi e'lon qilingach, (ya'ni, chekish haqiqatan ham inson sog'lig'iqa juda zararli ekanligi isbotlangach), ko'pchilik ashaddiy kashandalar nikotin va shunga o'xshash zararli moddalar miqdori nisbatan kamroq bo'lgan sigaretlarga o'tib olishdi. Natijada bunday sigaretlarning ishlab chiqarilish hajmi keskin ortib ketdi va 1970 yilga kelib barcha tamaki mahsulotlarining 55% ini tashkil etdi. Ammo, baxtga qarshi bunday «yengil» sigaretlarni chekish ham saraton va boshqa og'ir kasalliklarning vujudga kelish ehtimolini kamaytirmadi va shu sababli chekuvchilar yana o'sha oldingidek o'tkir tamaki chekishga o'tib olishdi. Bu esa, o'z navbatida, tamaki ishlab chiqarish tuzilmasini yana o'zgartirib yubordi.

· Chekish qanday ehtiyojlar sirasiga kiradi?

· Tamaki kompaniyalari o'z mahsulotlarini qay tarzda reklama qilishi hamda nima uchun bunday reklamalar aksar hollarda muvaffaqiyatli kechishi haqida o'ylab ko'ring. o'z fikr-mulohazalaringizni sindoshlaringiz bilan almashing.

· Tamaki mahsulotlarining reklamasi va umuman tamaki mahsulotlari iste'molchi mustaqilligiga qay tarzda salbiy ta'sir etadi?

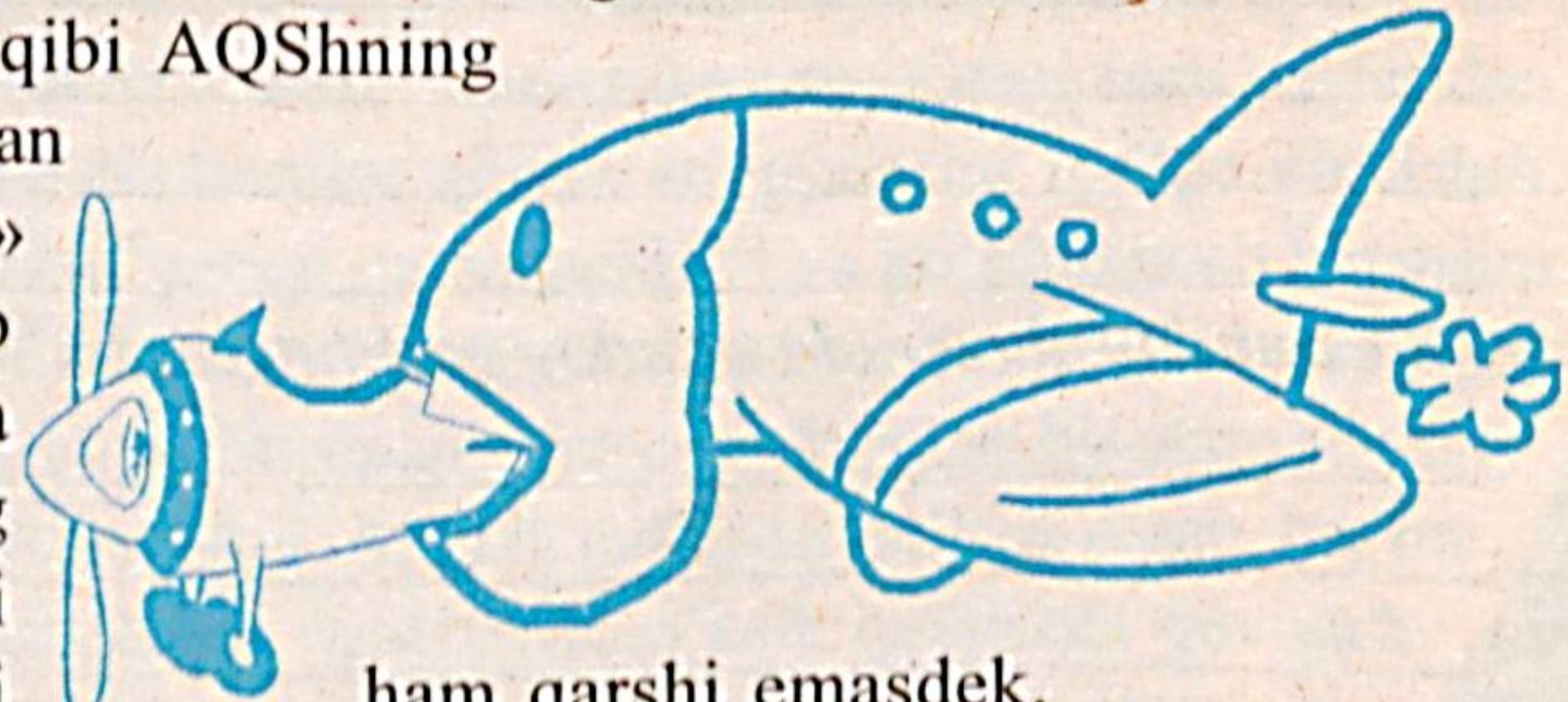
KIM ZO'R?

Dunyoning eng yirik mashhur «Boeing» kompaniyasi o'zining raqibi AQShning boshqa bir kichikroq bo'lgan

«Ms. Donnell Douglas» kompaniyasini sotib olmoqchi. Bunga A Q S h n i n g monopoliyalarga qarshi kurash hukumat qo'mitasiga ham qarshi emasdek. Chunki bu birlashuvning natijasida «Boeing» juda yiriklashib, o'z raqiblariga ancha muammolar tug'dirishi mumkin.

Faqatgina Yevropa hukumatlari bunga norozi. Chunki, agar bu ikki kompaniya o'zaro birlashsa, yuvropaning «AirBus» (Aerobus) aviasozlik kompaniyasiga samolyot bozorida juda kuchli raqib paydo bo'ladi.

· Nima uchun aviasozlik sohasiga (samolyot bozoriga) kirish juda qiyin?

· Kirish juda qiyin bo'lgan boshqa sohalarga misollar keltiring.

· Qanday sohalarga kirish nisbatan osonroq?

· Biron bir sohaga (bozorga) kirish qiyin bo'lganda qanday muammolar yuzaga kelishi mumkin?

· Bu bir mamlakat ko'lamidagi muammomi yoki xalqaro muammomi?

· Bu xususda qanday choralar ko'rish mumkin?

Iqtisoddan saboqlar ko'rik - tanlovi

ULKAN MAHSULOT – UULKAN KOMPANIYA

Dunyoda sayohat qilishni yoqtirmaydigan odam kam. Turmush darajasi o'sgani sayin odamlarning sayohat qilishga ishtiyoyqlari ham orta boradi. Buni hisobga olgan holda samolyotsozlik sohasida faoliyat yurituvchi kompaniyalar yangi, kattaroq va arzonroq samolyotlarni yaratmoqdalar. Ammo samolyotlarning bunday yangi turini yaratishga juda katta mablag' surʼat qilinadi. Yaqin kunlarga cha bunday samolyotlarni faqat Amerikaning «Boeing» kompaniyasiga ishlab chiqara olar edi.

Hatto Fransiyaning «Aerospatiale», Germaniyaning «Daimler-Benz Aerospace» hamda Buyuk Britaniyaning «British Aerospace» kabi dunyoga mashhur gigant kompaniyalar ham «Boeing»ning 747 va shunga o'xshash katta samolyotlari bilan raqobatlasha oladigan samolyotlar ishlab chiqarishga qurbi yetmas edi.

Ammo o'z samolyotsozlik kompaniyalarini yo'qotishni xohlamagan Yevropa davlatlari o'zaro kelishgan holda Aerobus Sanoati (Airbus Industry)ni yaratdilar. Buning natijasida «Boeing» samolyotlari bilan r a q o b a t l a s h a oladigan «Aerobus» rusumidagi samolyot yaratildi. Shu tariqa Yevropa mamlakatlari o'z samolyotsozlik sohalarini saqlab qolishga muvaffaq bo'ldilar.

• Nima uchun samolyotlarning yangi rusumini ishlab chiqarish uchun kompaniyalar juda katta o'lchamli bo'lishi lozim?

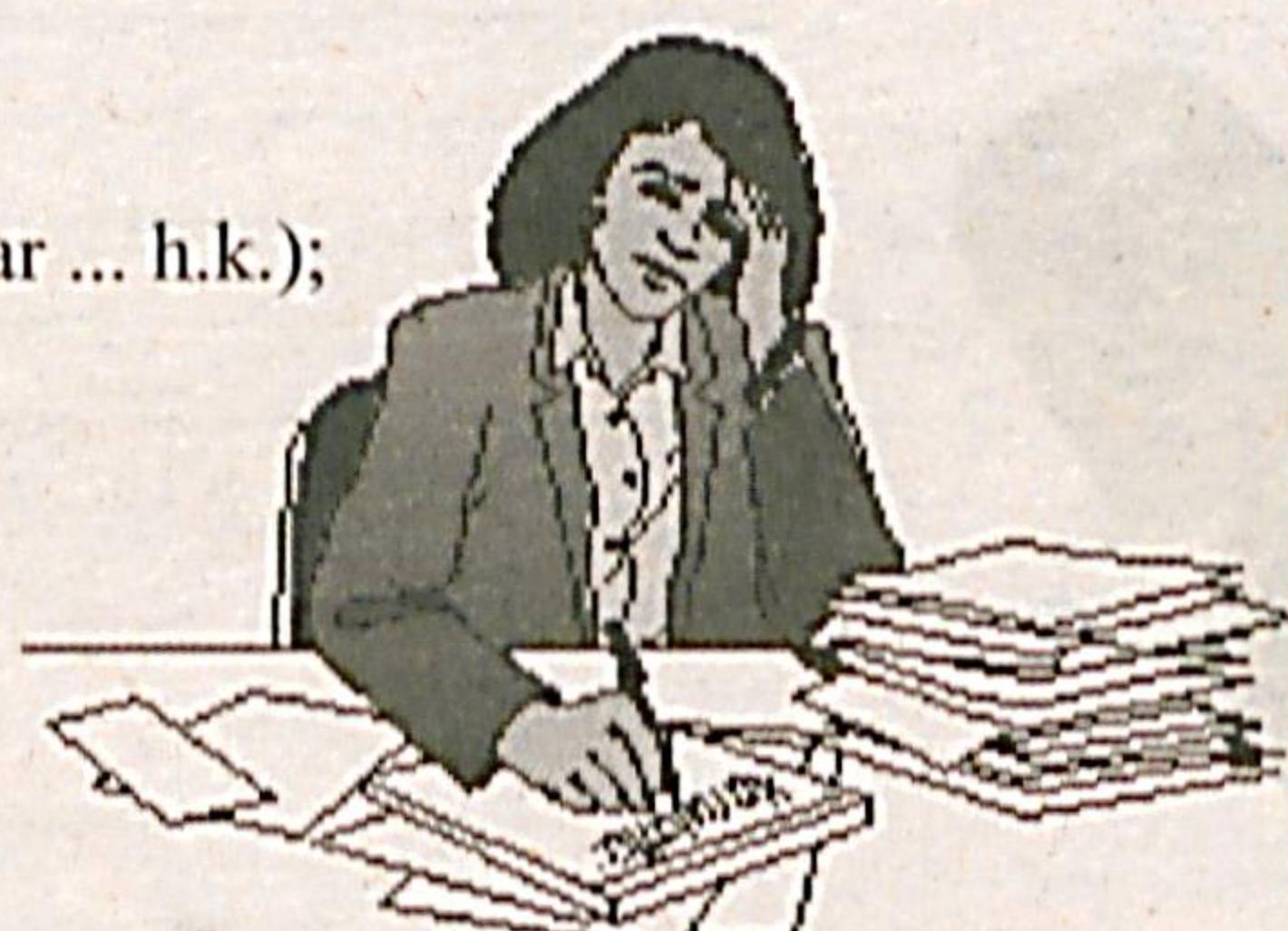
• O'zaro hamkorlikda faoliyat olib boruvchi Yevropa samolyotsozlik kompaniyalari qanday ustunliklarga ega bo'lishlari mumkin?

• Juda katta o'lchamli kompaniyalar faoliyat olib boruvchi yana qanday sohalarini bilasiz?

Saida opa Andijon shahrining markaziy ko'chalaridan birida oshxona ochdi.

Saida opa oshxonasingning quyidagi narsalariga sarflanuvchi harajatlarining qaysilari doimiy, o'zgaruvchan, yarim - o'zgaruvchan harajatlarga misol bo'ladi:

- Xom-ashyo (non, go'sht, sabzavotlar ... h.k.);
- Joy ijarasi;
- Ishchilar maoshi;
- Elektr energiyasi uchun to'lovlar;
- Idish - tovoqlar;
- Oshxona jihozlari;
- Saida opaning o'zining shaxsiy harajatlari.

Agarda Saida opa harajatlarni birmuncha qisqartirmoqchi bo'lsa, birinchi navbatda qaysi harajatlarni qisqartirishi kerak deb o'ylaysiz?

Agarda Saida opa korxonasiga qo'shimcha sarmoya kiritmoqchi bo'lsa, u avvalambor qaysi harajatlar miqdorini ko'paytirishi kerak?

KICHKINA DEMANG BIZNI...

Kompyuter «organizmining» eng zarur a'zolaridan bo'lgan mikrochiplarning yaratilganligiga ham salkam yarim asr bo'lib qoldi. Bu vaqt ichida mikrochiplar yoki oddiy til bilan aytganda, chiplar ancha takomillashib, murakkablashib ketgan. Bugungi kunda ular oldingilariga qaraganda ancha kichkina, juda kichkina ko'rinishga ega desa ham bo'ladi.

Chiplarning narxi dastlab ishlab chiqarila boshlaganda juda qimmat bo'lgan. Shu sababli dastlabki kompyuterlarning narxi ham ancha yuqori bo'lgan. Bugungi kunda chiplar butun dunyo bo'ylab juda katta ko'lama ishlab chiqariladi va ularning narxi oldingiga nisbatan ancha pasayib ketgan. Mikrochip ishlab chiqaruvchi kompaniyalarning juda ko'pligi esa ularning narxini yanada pasaytirmoqda. Bularning oqibatida endilikda mikrochiplar ham ommaviy mahsulotga aylanib qolgan, deb bemalol aytish mumkin.

• Nima uchun kompyuter ishlab chiqaruvchi kompaniyalar mikrochiplarni o'zlarini xohlagan ishlab chiqaruvchidan sotib olishlari mumkin?

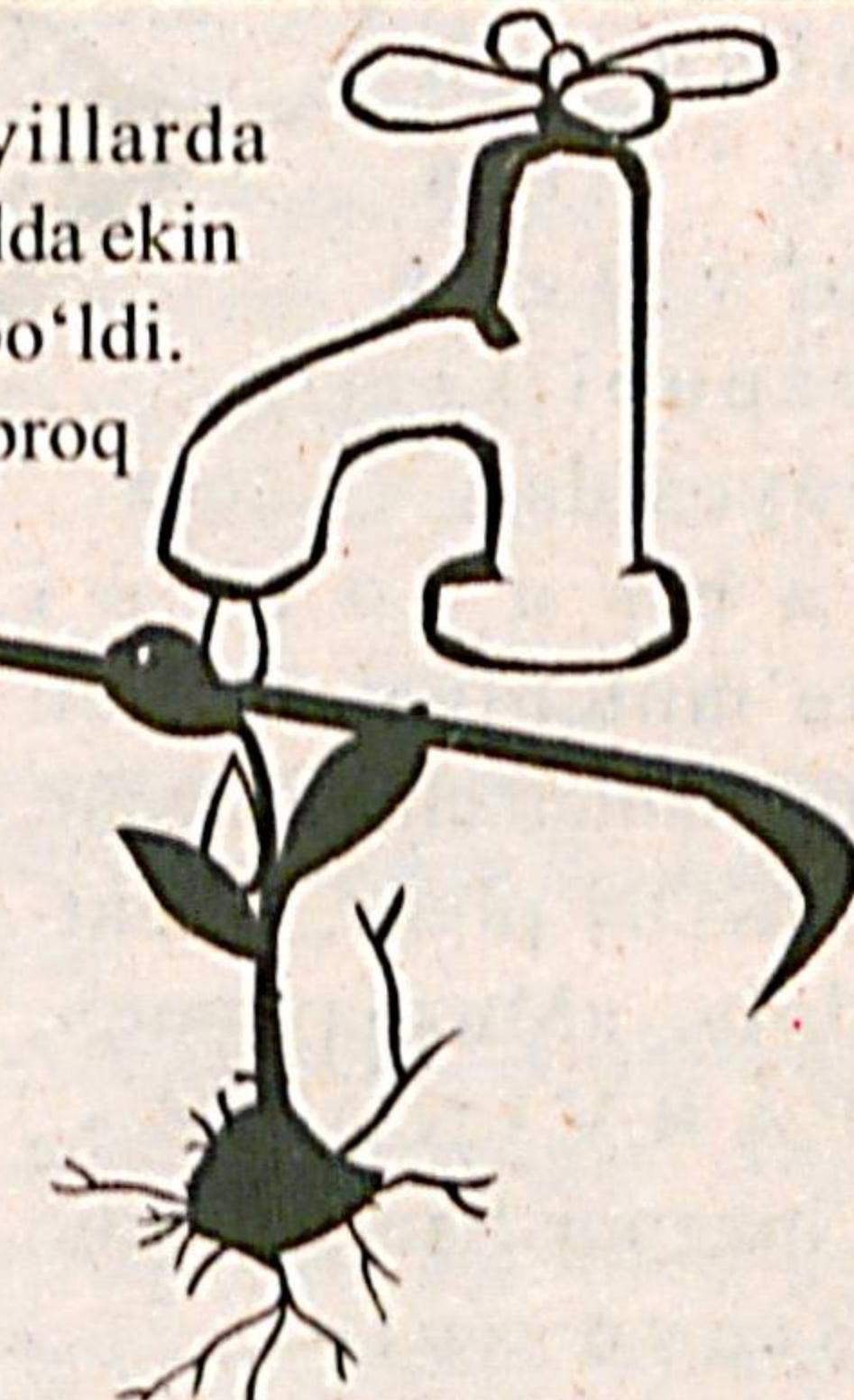
• Nima uchun chiplarning keng ko'lama ishlab chiqarilishi ularning narxining pasayishiga sabab bo'lgan?

• Yana qanday omillar chiplarning narxini yanada tushirib yuborishi mumkin deb o'ylaysiz?

• Ommaviy mahsulot deganda nimani tushunasiz?

• Agar siz chip ishlab chiqaruvchi bo'lganingizda o'z mahsulotingiz narxini oshirish uchun qanday choralar ko'rgan bo'lardingiz?

Suv tanqis bo'lgan 2000-2001 yillarda Qoraqalpog'istonida suv tanqisligi sababli 2000 yilda ekin maydonlarining 40%idagi o'simliklar nobud bo'lди. 2001 yilda ekin maydonlari 2 baravardan ko'proq qisqartirildi, biroq shunga qaramay bu yili ham 25000 hektar maydondag'i asosan namsevar (sholi, paxta) ekinlari nobud bo'lди.
«Ekonomicheskoye obozreniye» 9/2002 yil)

• Qoraqalpog'istonida bu muammoni har xil iqtisodiy tizimlarda qanday yo'l bilan bartaraf qilingan bo'lar edi?

• Qaysi iqtisodiy tizimda bu muammoga chuqurroq yondashiladi deb o'ylaysiz? Nima uchun?

Iqtisoddan saboqlar ko'rik - tanlovi

CHIQINDILARNI QAYTA

ISHLASH FOYDALIMI?

* Chiqindilarni qayta ishlash AQShda eng tez rivojlanayotgan sanoat sohalaridan biriga aylandi. Chiqindilarni yig'ish va qayta ishlash bir yilda o'rtacha 1-2 mld. AQSh dollari miqdorida foyda keltiradi.

* Germaniyada chiqindilar umumiyoj hajmining 50% i qurilish chiqindilariga to'g'ri keladi. Qurilish chiqindilarining taxminan yarmi yo'l qurilishida ishlataladi.

* Shvetsiya shaharlarida yig'ilgan chiqindilarning 60% i issiqlik energiyasi olishda foydalaniladi. Issiqlik stansiyalari tomonidan ishlab chiqariladigan issiqlik energiyasi umumiyoj hajmining 5% i chiqindilarni yoqish orqali olinadi. Chiqindilar umumiyoj hajmining deyarli 10% idan yonilg'i turlari ajratib olinadi.

Dunyo bo'yicha chiqindilarni qayta ishslash sohasining bunday tez rivojlanib borishiga nimalar sabab bo'lishi mumkin?

Nima uchun respublikamizda bu soha rivojlanmagan?

Mamlakatimiz sharoitida bu sohani rivojlantirishning ijobiyoj va salbiy jihatlari haqida o'ylab ko'ring. Bu muammo bo'yicha sinfdoshlarining bilan fikr almashing.

BILAG'ON BOLALAR DIQQATIGA!

Siz «Tong yulduzi» sahifalarida uchraydig'an xatolarni albatta topib, bizga yozib yuboring. Chunki atayin bilag'on va topag'onligingizni sinash maqsadida harflar tushirib goldiriladi yoki qo'shib qo'yiladi. Tinish belgilari o'z o'rniда ishlatalmaydi...

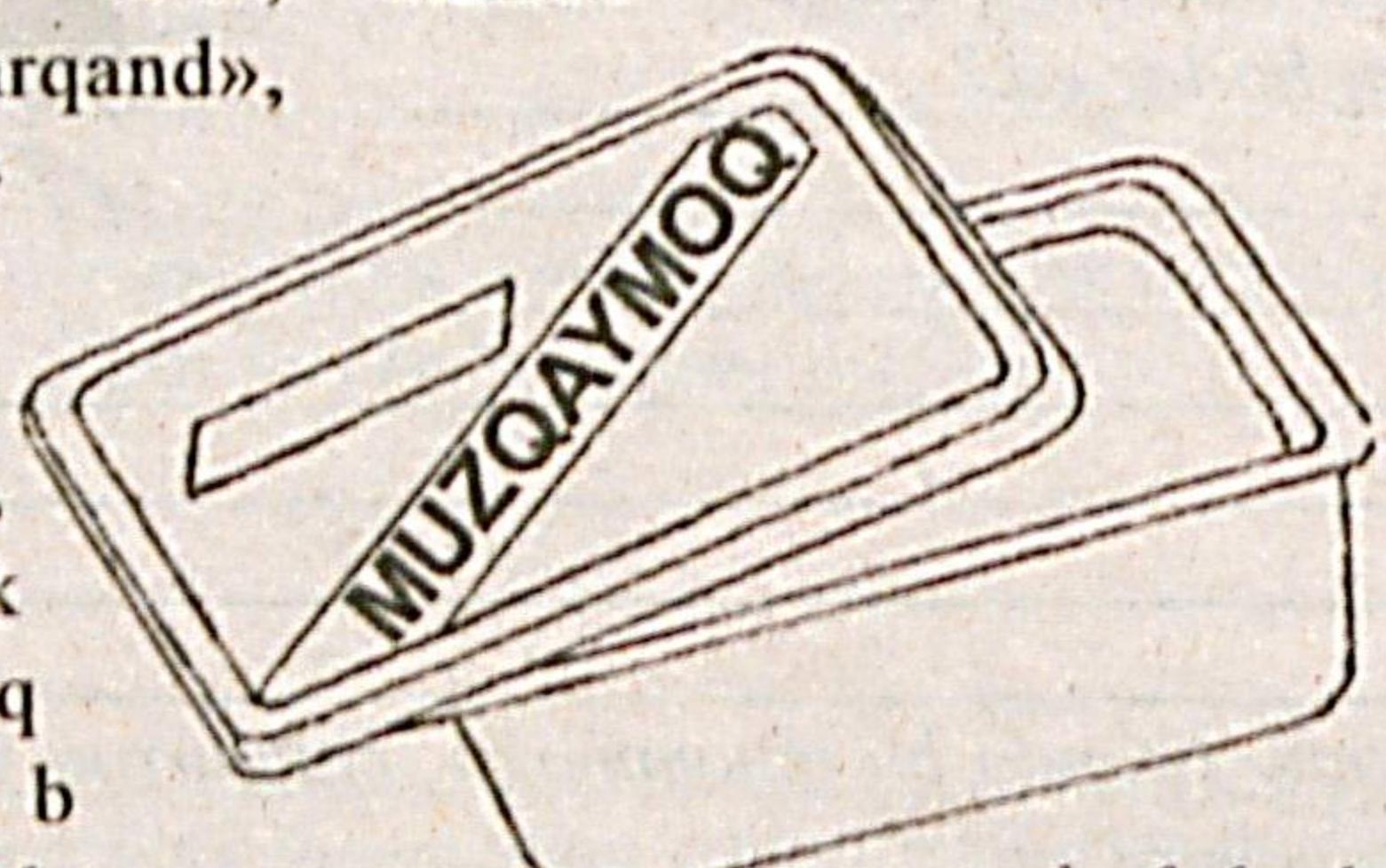
Maqsadimiz - bilimli bo'ling.

Chunki osmonni yulduzlar, yerni esa bilimlilar bezar.

Mamlakatimizning deyarli barcha viloyatlarida muzqaymoq ishlabil chiqarish yo'lgan. Respublikamiz miqyosida o'z mahsulotini iste'molchiga asosan oltita ishlab chiqaruvchi: «IMKON plus», «Baht-Bilol», «Muzqaymoq», «PARVINA-M», «Cingapur-Samarqand», «Bravo-sut» tanita oldi.

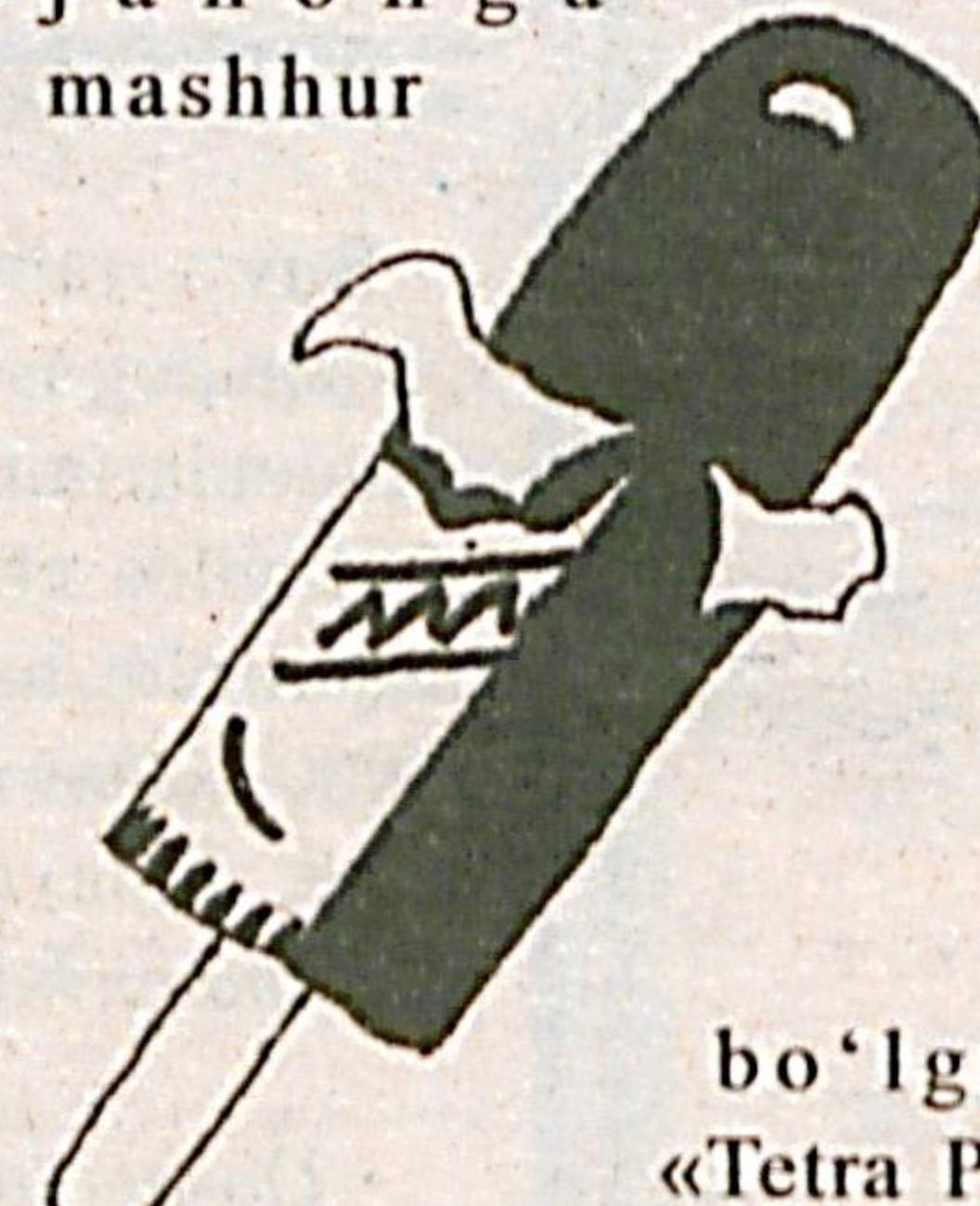
Bugungi kunda, ayniqsa, samarqandlik muzqaymoq ishlabil chiqaruvchilar bozorni o'z mahsulotlari bilan to'ldirib yuborganlar. Chunki bozorda o'z mahsulotlari bilan

yetakchilik qilayotgan «Singapur-Samarqand», «BRAVO-sut» qo'shma korxonalari hamda «PARVINA-M» xususiy korxonasi aynan Samarqandda joylashgan. O'zbekiston-Singapur qo'shma korxonasi «Singapur-Samarqand» 1997 yil iyun oyida tashkil qilingan. Dastlab, ushbu korxona yiliga 3 turdag'i 130 tonna mahsulot

ishlab chiqargan bo'lsa, 2000 yilda iste'molchilarga 36 turdag'i 2700 tonna muzqaymoq yetkazib berdi. Bu respublikamizda ishlab

chiqarilayotgan muzqaymoqning 65% ni tashkil qiladi. Korxonaga jahonga mashhur

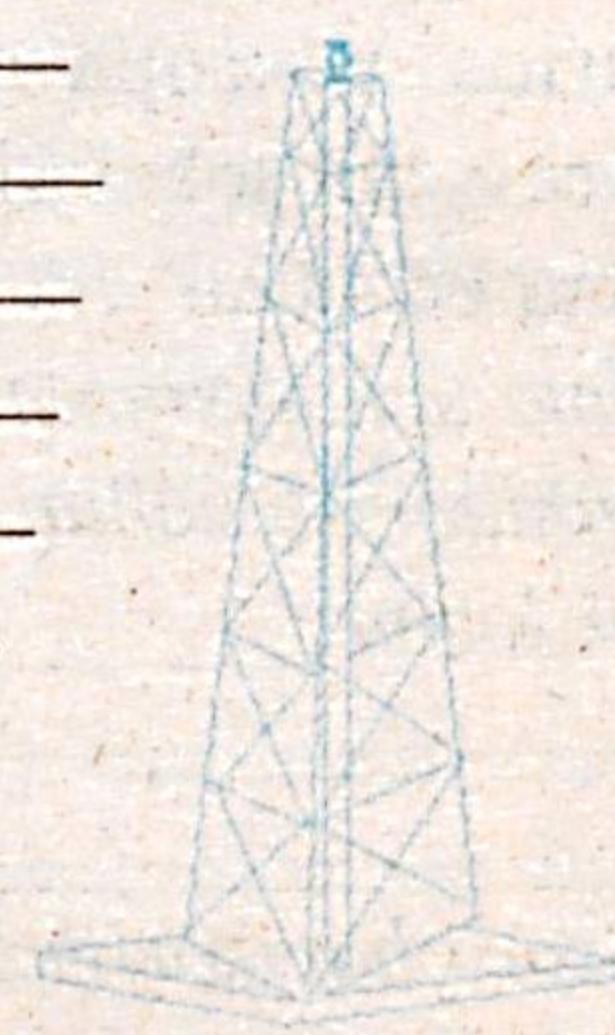
bo'lgan «Tetra Pak Xoyer» firmasining zamonaviy 4 ta liniyasi o'rnatilgan. Korxonaning chet davlatdag'i sheri «Bezeyl Treyding KOPTE ltd» firmasi bo'lib, korxonaning zamonaviy texnologiya bilan jihozlanishi va ishlab chiqarishni rivojlantirishi uchun 5130,9 ming AQSh dollari miqdorida mablag' ajratgan, ya'ni investitsiya qilgan.

Bozordagi muzqaymoq taklifida qanday o'zgarishlar ro'y bermoqda?

Taklifning o'zgarishiga qaysi omillar sabab bo'lmoqda?

Aholining muzqaymoqqa bo'lgan talabida qanday o'zgarishlar sodir bo'lmoqda? Muzqaymoq narxida-chi? Mulohazalarining chizma orqali izohlang.

Oldinlari juda mashhur bo'lgan Opal Fruits, Mars, Snickers, Dove kabi muzqaymoqlarning taklifi miqdori kamayib ketganligi sabablarini tushuntiring. Bunda talab va taklif qonunlari qanday namoyon bo'lganligini aytинг

«O'zbekneftegaz» milliy xolding kompaniyasi bilan «Itera» xalqaro kompaniyalar guruhi o'rtaisdagi ko'p yillik hamkorlik amalda o'z samarasini berayotir. Xususan, yaqinda O'zbekistonning neft-gaz sanoatining rivojlanishida ulkan ahamiyatga ega bo'lgan «Gazli-Kogon» gaz quvuri qurib bitirildi. 76 km. uzunlikdagi, 30 mln. kubometr gaz uzatish imkoniyatiga ega bu quvur Buxoro-Xiva neft-gaz hududlarini «O'rta Osiyo-Markaz» hamda «Buxoro-Ural» magistrallari bilan birlashtiradi. Ushbu quvurlarning ishga tushirilishi O'zbekiston gaz tarmog'ining eksport salohiyatini ancha oshirish imkonini beradi.

Bu loyihaning amalga oshirilishi O'zbekiston va Rossiya bozorlaridagi gaz taklifiga qanday ta'sir ko'rsatadi?

Taklif o'zgarishiga qaysi omil ta'sir ko'rsatadi?

Maktab sahnasi uchun

SINOV KUNLARI

Miraziz A'zam

(Davomi. Bosi o'tgan sonlarda.)**O'tkir:** Keyin xizmatlar boshlanadi. Yozishmalar uzildi.**Qodir:** Yurlaring bufetga, birpas anov tikurma stolda qahva ichaylik. Shoshmayapsanlarmi?**O'tkir:** Men Tokiodan kelyapman. Ta'ilga. Vaqtim bemalol.**Kichkina:** Men chet elga ketyapman. Istanbulga. Bilet oldim. Bo'shman.**Qodir:** Bo'pti. (Bufetchiga murojaat qiladi): Uch stakan qahva bering.**Kichkina:** Pulini men beraman.**O'tkir:** Nega endi sen berarkansan? Men ishlaydigan joy, mening mahallam. Bu yerda senlar mening mehmonimsanlar.**Qodir:** Bo'pti, bo'pti. Shungayam ota go'ri qozixonami?**Kichkina:** Qodir, o'zing nimaga kelganding aeroportga?**Qodir:** Nevaramni kuzatgani chiqqandim. Hozir Qo'shma Shtatlarga ketdi. Indiana Universitetida o'qiydi endi.**O'tkir:** Zo'r-ku ishlaring...**Qodir:** Xudoga shukr. Shukr qiladigan zamonlar keldi! To'g'rimi, Kichkina?**Kichkina:** E, nimasini aytasan, bizning zamonlar qayda-yu, bugungilar qayda. Yaqinda men Farg'ona viloyatining Quva tumaniga borgandim. Ibn Sino nomli 2-maktabda uchrashuv bo'ldi. Bilasanmi, sinflar kompyuterlar bilan jihozlangan. Uchrashuv tugashi bilan bolalarning o'zi shu uchrashuvni maktab televide niyesida ko'rsatishdi. Ishonasanmi? Bunday hodisalar bizning tushimizga ham kirmagandi...**O'tkir:** Bu qanday mo'jiza o'zi? Eh, Kichkina! Agar men Tokiodan qaytmayotgan bo'lsaydim, agar sen Istanbulga ketmayotgan bo'lsayingding, Qodir qizini chet elga kuzatib chiqmasaydi,*Bu uchrashuv qayda edi,
Bu uchrashuv qayda edi?!***Kichkina:** O'shanda sen to'g'ri aytgan ekansan. Maktabni bitirdig-u, tariqday tarqalishib ketdik! Qirq yil davomida bir marta ham uchrashmadig-a! Men-ku Boltiq*Nigora TOSHTURDI qizi, Navoiy viloyati, Xatirchi tumani.*

aeroflotida, so'ng Qora dengiz flotida xizmat qildim. Harbiychilik, kelolmadim. Sizlar ko'rishi turgan bo'lsanglar kerak? Loaqal sizlar...

Kichkina: Yo'q, biz ham ko'rishi madik.**Qodir:** Turmush o'z domiga tortib ketdi...**Qodir:** Nima desam ekan? Hammamiz har xil... Qimirlab turibmiz. O'sha sinov kunlari aytgan gaplarimizga farishta «omin!» degan shekilli... Balki, hammamizning maqsadimiz o'sha kunlardayoq aniq bo'lgandir. Men chindan ham duradgorlik bilan yashadim. Birovdan oldin, birovdan keyin amal-taqal umr o'tkazdim. Uylandim, to'rt bolam bor, o'n ikki nevara ko'rdir. Hammasi o'qimishli bo'ldi. Men yetmaganimga ular yetdi, xudoga shukr...**Kichkina:** Men filologiyani bitirdim. Gazetchilik bilan bandman.

Uylandim, uch kitobim chiqdi. To'rt o'g'lim, bir qizim, olti nabiram bor. Hammasi uyli-joyli bo'lib, tinib-tinchib, bir ishning baridan ushlagan. Ora-chora «Shunday farzand o'stinganingizga rahmat», degan gap-so'zлarni eshitib qolaman. Shukr. O'zingda-chi, o'zingda kadrlar qancha?

O'tkir: Menda -bir qiz, bir o'g'il, uch nabira... O'g'lim ham, qizim ham O'zbekiston Havo Yo'llarida xizmat qilishadi. Nevaralarim -chaqmoqday-chaqmoqday o'g'illar.

Biri Aviatsiya korxonasida muhandis, ikkinchisi bankchi, uchinchisi yapon tili mutaxassis.

Qodir: E, gap yo'q, bolalar hammasi bizdan o'zishdi.**O'tkir:** Ortiq-chi, Ortiq? Artist bo'ldimi?**Kichkina:** Ha, «Teatralniy»ni bitkazdi. Hamza teatrida ishladi, o'zi aytganday, Otelloni o'ynayman deb yurdi. Ammo rolni Abror Hidoyatovdan o'tkazolmasligiga ishonch hosil qilib, teatrni tashladidi. Kino sohasiga o'tib ketdi. Hozir kinorejissyor, O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan san'at arbobi. Shu kunlarda Samarqandda bir tarixiy asarni kinoga olayotgan ekan.**O'tkir:** Muzaffar-chi?**Qodir:** O'zi aytganday o'qishga kirmadi. Kinomexanik bo'lib ishladi. Tataristondan Osiyo opaga o'xshagan bir tatar qizni topib keldi.

yuzimni chayib kelay.

Kichkina: Qodir, payqadingmi, O'tkir qattiq so'zlar orqasida o'z og'riqlarini yashiradi. Men Kvazimodo degan bir italyan shoirida o'qigandim. «Askarlar hech kimga ko'rsatmasdan kechalari yig'laydilar». O'tkir ham shu toifadan. Hozir u bizga ko'z yosolarini ko'rsatmaslik uchun yuz-ko'zini yuvGANI chiqib ketdi.**Qodir:** Ha, bilib turibman.**O'tkir:** (bir oz xushchaqchaq ohangda) Oqbola qalay? Yaxshi yuribdimi?**Kichkina:** E, so'rama... Chindanam u o'zi aytganday katta odam bo'lib ketdi. Yaqinda men do'stlarni to'yga aytib yurgandim, uni ham ko'rib qolib to'yga aytasam, nima deydi degin? «To'y tegishliniki, bayram hammaniki, to'yingga tegishli odamingni ayt», desa bo'ladimi? Nima deyishimni bilmay, garang bo'lib qoldim.**Qodir:** U yuridik institutni bitirdi. Hozir sudya bo'lib ishlaydi. Bir soqov qizga uylangandi. Do'xtiru tabiblarga obdon ko'rsatibdi, tili chiqibdi, deyishadi.**O'tkir:** Men ko'rgani kirmsam qabul qilmaydi, desang-chi!**Kichkina:** Bo'lishi mumkin.**Qodir:** Ha, endi, o'sha gap-gap. Bugun hayot sinov kunlaridan iborat ekan. Biz ozodligimizni ko'z qorachig'imizday asrab, avlodlarga maqbul bir mamlakatni qoldirishimiz kerak. Sinov davom etmoqda. Yakun qanday bo'lishi o'zimizga bog'liq. Yaxshi manzillar nasib etsin hammamizga.**Qodir bilan Kichkina:** Osmoning musaffo bo'lsin, O'tkir!**Qodir bilan O'tkir:** Qalaming o'tkir bo'lsin, Haq yo'ldan toyma, Kichkina!**Kichkina bilan O'tkir:** Xalqimizga qurayotgan imoratlaring mustahkam va yuksak bo'lsin, Qodir!**Qodir, O'tkir va Kichkina**

(baravariga):

Sinov davom etmoqda. Baxtli bo'linglar, og'aynilar!

Tantanali musiqa.

TAMOM.

QO'RQQANGA QO'SH KO'RINAR

Bu gapning nechoq'li to'g'rili giga o'z hayotimda sodir bo'lgan bir voqeа tufayli amin bo'lganman. Yoshligimda qiz bola bo'lsam ham juda o'yin qaroq, sho'x bo'lgan ekanman. Mendan katta opalarim borligi uchun ularga orqa qilib, uy yumushlariga ham qarashmasdim. Dadamning erkatoyi bo'lganim uchun ularning tanbehlariga pisand qilmay, maktabdan kelishim bilan yana ko'chaga chiqib ketardim. O'rtoqlarim ham faqat o'g'il bolalar, o'ynaganimiz futbol edi.

Qizlarga o'xshab qo'g'irchoq o'ynab o'tirishni xush ko'rmsadim.

Bir kuni bolalar ikki ko'cha naridagi meva-sabzavotlar saqlanadigan omborga o'g'irlikka tushishni rejalashtirishdi. Men ham bajonidil rozi bo'ldim. Chunki har kuni omborga katta-katta yuk mashinalarida olib o'tiladigan mevalarni ko'rib, ko'zimiz o'ynab ketardi-da...

Xullas, kupper-kunduz kuni yog'och panjaradan oshib, omborga kirdik. Qo'yni-qo'nijimizni qip-qizil olmalarga to'ldirib qaytib chiqayotgan edik, qorovul ko'rib qolsa bo'ladimi?! Sheriklarim o'g'il bolalar emasmi, panjaradan

oshib, qo'chib qolishdi. Men *Kunlardan bir kun* ham endigina panjaradan oshgan edim, ko'ylagimdan kimir mahkam ushlab qoldi. Qorovulning kattakon miltig'i borligini yaxshi bilardim. Qo'rqib ketganimdan tilim aylanmay qoldi. Nazarimda hozir meni otib tashlaydigandek, ko'zlarimni mahkam yumib oldim. Dod solib yig'lagancha qorovulga, jon amakjon, qo'yib yuboring, ikkinchi qilmayman. Hali olmalaringizni yeganim yo'q, hammasini qaytib beraman, deya yalina boshladim. Shu payt bolalarning qattiq kulganlarini eshitib qoldim. Qo'rqa-pisa ko'zlarimni ochib qarasam, qorovul ro'paramda turibdi, sal narida turgan bolalar esa dumalab-dumalab kulishardi. Iye, meni kim tutib oldi o'zi, degan o'ya orqamga qarasam, ko'ylagimning etagi panjaraga ilinib qolgan ekan. Kulishimni ham, qo'rqishimni ham bilmay qorovulga qaradim. U ham xo-xolab kulib yubordi. Ularning kulgulariga men ham sherik bo'ldim...

Shu voqeа sabab bo'ldi-yu, o'g'il bolalar bilan hecham o'ynamaydigan bo'ldim.

*Muhayyo ABDUSAMATOVA,
Toshkent viloyati, Bo'stonliq tumani.*

